

1919-1922 - Μικρασιατική Εκστρατεία: Η πλούσια δράση του Μητροπολίτη Χρυσοστόμου

/ [Αφιερώματα](#) / [Ιστορία](#), [Αρχαιολογία](#), [Παλαιογραφία](#), [Στρατιωτικά & Εθνικά θέματα](#)

Το πολυτάραχο «ταξίδι» μέχρι τη Σμύρνη και οι απόπειρες κατά της ζωής του

Τας ημέρας αυτές η Σμύρνη ομοιάζει με αρχαίαν ελληνικήν πόλιν ετοιμαζομένην να υποδεχθή επιστρέφοντα τον νικητήν αθλητήν της. Ασφαλώς, εάν υπήρχον τείχη, θα εκρημνίζοντο, διά να διέλθῃ ο νέος Μητροπολίτης Χρυσόστομος». Ετσι περιγράφει με τηλεγράφημά του ο ανταποκριτής της εφημερίδας «Μαγχεστριανός Φύλακας» την υποδοχή του Χρυσοστόμου στη Σμύρνη μετά την εκλογή του ως μητροπολίτη της πόλης τον Ιανουάριο του 1910. Γεννηθείς Χρυσόστομος Καλαφάτης στην Τρίγλια της Προποντίδας τον Ιανουάριο του 1867, φοίτησε στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης και ξεκίνησε την ποιμαντορική ζωή του στη Μητρόπολη Μυτιλήνης. Τον Μάιο του 1897, χειροτονήθηκε Πρεσβύτερος και λίγο αργότερα, σε ηλικία 30 ετών, Μέγας Πρωτοσύγκελλος του Οικουμενικού θρόνου. Τον Μάιο του 1902, η Ιερά Σύνοδος θα τον εκλέξει παμψηφεί Μητροπολίτη Δράμας.

Ο τριανταπεντάχρονος τότε Χρυσόστομος θα εμπλακεί ενεργά στον Μακεδονικό Αγώνα, κάνοντας, μεταξύ άλλων, εμπνευσμένα κηρύγματα με σκοπό να ενεργοποιήσει το εθνικό φρόνημα των Ελλήνων της Μακεδονίας, ιδρύοντας πολυάριθμα ελληνικά εκπαιδευτικά ιδρύματα κ.ά. Η εκτεταμένη και επιτυχημένη δράση του προκάλεσε τη συνασπισμένη αντίδραση και το κοινό μίσος Βουλγάρων και Τούρκων για το πρόσωπό του - σε βαθμό, μάλιστα, που έγιναν αποτυχημένες απόπειρες κατά της ζωής του. Οι Βούλγαροι Εξαρχικοί τού είχαν προσδώσει την κωδική ονομασία «ο πράκτορας των Αθηνών»: οι Τούρκοι αξιωματούχοι κατηγορούσαν τον μητροπολίτη Δράμας ότι υπέθαλπε τα ανταρτικά σώματα, εξήγειρε τον φυλετικό φανατισμό και περιφρονούσε τις τοπικές αρχές. Είχε καταστεί *persona non grata* σε τέτοιο βαθμό, ώστε τον Αύγουστο του 1907, μετά τη διαρροή κάποιων εμπιστευτικών επιστολών του, κατάφεραν να τον αποπέμψουν από τη Μητρόπολη Δράμας, οπότε και πήγε στη Θεσσαλονίκη. Τελικά, επέστρεψε στη Δράμα στις 17 Αυγούστου 1908 μετά την Επανάσταση των Νεότουρκων και τη γενική αμνηστία που χορηγήθηκε από τον Αβδούλ Χαμίτ. Αποπέμφθηκε εκ νέου το 1909, μετά τη διαμάχη του με τον Χιλμή πασά, και αναγκάστηκε να μεταβεί διαδοχικά στην Καβάλα, την Κωνσταντινούπολη και στην ιδιαίτερη πατρίδα του, Τρίγλια. Επειτα από λίγους μήνες πέθανε ο Μητροπολίτης Σμύρνης Βασίλειος και αποφασίστηκε να τον διαδεχθεί ο Χρυσόστομος. Η άφιξη του τελευταίου στη Σμύρνη ήταν επεισοδιακή. Το γαλλικό ατμόπλοιο «Νίγηρας» που τον μετέφερε, μαζί με άλλους 319 επιβάτες, συγκρούστηκε με ένα αυστριακό ατμόπλοιο στον Ελλήσποντο και η πλώρη του συνετρίβη σε ύψος 6 μέτρων. Τελικά, θα καταφέρουν όλοι να αποβιβαστούν στην Καλλίπολη και ο Χρυσόστομος θα τηλεγραφήσει στο Πατριαρχείο: «[...] Διά τίνος άλλης δοκιμασίας ο Πανάγαθος Θεός έχει εις τας ανεξερευνητούς αυτού βουλάς να μας διαβιβάση; Διήλθομεν δι' όλων των δοκιμασιών, κινδύνων εξ εθνών, κινδύνων εκ ποταμών, κινδύνων εν όρεσι, κινδύνων εν θαλάσση, διήλθομεν διά πυρός και ύδατος... άραγε θα εξέλθωμεν πλέον εις αναψυχήν;».

Ως μητροπολίτης Σμύρνης ο Χρυσόστομος θα συνεχίσει την εμπνευστική του δράση για τους αλύτρωτους πληθυσμούς της Μικράς Ασίας, ενώ θα ανεγείρει νέα κτιριακά συγκροτήματα με αποκορύφωμα το νέο Μητροπολιτικό Μέγαρο. Επίσης, θα εκσυγχρονίσει τον τρόπο λειτουργίας της Μητρόπολης και θα συσπειρώσει γύρω του την κοινότητα των χριστιανών Σμυρναίων. Ωστόσο, τα σύννεφα δεν αργούν να φανούν για τους ελληνικούς πληθυσμούς που κατοικούσαν στη Μικρά Ασία. Η εκδήλωση του εθνικιστικού κινήματος των Νεότουρκων και η μετέπειτα συμμετοχή της Τουρκίας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλευρό των Κεντρικών Δυνάμεων, δίνει την απαραίτητη δικαιολογία στην τουρκική διοίκηση να επιδοθεί σε απηνείς διωγμούς των χριστιανικών πληθυσμών. Πολύ γρήγορα πόλεις και

χωριά από το Τσεσμέ έως τα Δαρδανέλλια λεηλατούνται και καταστρέφονται. Οσοι χριστιανοί καταφέρνουν να γλιτώσουν γίνονται εσωτερικοί πρόσφυγες και πολλοί από αυτούς κατευθύνονται στη Σμύρνη. Τον Μάιο του 1914 είχαν συγκεντρωθεί στην πόλη γύρω στους 40.000 πρόσφυγες, ενώ οι διασκορπισμένοι κατά μήκος της μικρασιατικής ακτής ξεπερνούσαν τους 80.000.

Οι Βούλγαροι Εξαρχικοί τού είχαν προσδώσει την κωδική ονομασία «ο πράκτορας των Αθηνών». οι Τούρκοι αξιωματούχοι τον κατηγορούσαν ότι υπέθαλπε τα ανταρτικά σώματα.

Ο Χρυσόστομος αναλαμβάνει δράση βρίσκοντας καταλύματα, οργανώνοντας συσσίτια και ιδρύοντας επιτροπές για την περίθαλψη των εκτοπισμένων πληθυσμών, ενώ απευθύνεται στην οθωμανική διοίκηση, σε αξιωματούχους ξένων κρατών και στους αρχηγούς των άλλων χριστιανικών εκκλησιών της πόλης ζητώντας να σταματήσουν οι βίαιοι διωγμοί. Στις 20 Αυγούστου 1914 ο Χρυσόστομος αποπέμπεται βίαια από τη μητροπολιτική έδρα και ένα σώμα αστυνομικών τον οδηγεί στο τρένο για την Κωνσταντινούπολη, όπου θα παραμείνει μέχρι τον Δεκέμβριο του 1918. Λίγες ημέρες πριν, είχε προηγηθεί η ανακωχή του Μούδρου και εγκαινιαζόταν έτσι μια νέα περίοδος ελληνικής παρουσίας στην Ιωνία.

Τον Μάιο του 1919 ο ελληνικός στρατός αποβιβάζεται στη Σμύρνη με εντολή των Συμμάχων. Ο Χρυσόστομος, όπως και οι υπόλοιποι κάτοικοι της Σμύρνης και των μικρασιατικών παραλίων, βλέπει τους Έλληνες ως απελευθερωτές που πρόκειται να κάνουν πραγματικότητα τους πόθους των ελληνοχριστιανικών πληθυσμών της περιοχής. Σπεύδει να ευλογήσει τα στρατεύματα και να υποδεχθεί αργότερα τον Σμυρνιό αντιστράτηγο Λεωνίδα Παρασκευόπουλο. Επικεντρώνει τις προσπάθειές του στο να ενισχύσει παντοιοτρόπως τη Στρατιά Μικράς Ασίας.

Ωστόσο, δεν επικρατούσε μόνο ενθουσιασμός. Ο Χρυσόστομος διαφωνούσε με τον τρόπο που πολιτευόταν ο Έλληνας Υπατος Αρμοστής της Σμύρνης Αριστείδης Στεργιάδης. Όπως θα γράψει αργότερα σε επιστολή του προς τον βασιλιά Κωνσταντίνο, ο «μαινόμενος άξιος αγχόνης και ανασκολωπισμού Στεργιάδης», ο «απαίσιος τούτος δήμιος του νεκροθάπτου του Ελληνισμού της Μ. Ασίας [...] εν μόνον εγνώριζεν, να φλυαρή αδιάκοπα, και απερροφημένος εν τω αυτοθαυμασμού του να νομίζη τα φλυαρήματά του χρησμούς και νόμους του σοφού Σόλωνος, και να χειροδική και να φυλακίζη και να εξορίζη και να δέρη και να απαγχονίζη».

Στις επάλξεις την ύστατη ώρα

Όταν ο ιδιαίτερος γραμματέας του Χρυσοστόμου, θεωρώντας δρομολογημένη την αρνητική εξέλιξη των πραγμάτων, του πρότεινε να εγκαταλείψει τη Σμύρνη, ο μητροπολίτης του απάντησε: «Είμαι 54 ετών· δις εξωρίσθην και πλειστάκις υπέμεινα τα πάνδεινα ονειρευόμενος ελληνικήν και ελευθέραν την δούλην πατρίδα. Η πραγματοποίησις των ονείρων με εύρε παρήλिका μεν, ουχί και λευκότριχα. Και ιδού επί των ημερών εμού, του καυχωμένου ότι, όπου πατώ, εκείθεν απελαύνεται ο Τούρκος, το όνειρον το λαβόν σάρκα και οστά εξαφανίζεται, διαλύεται, αποσυντίθεται. Και ιδού προ των πυλών της Σμύρνης της ελληνικής, οι σφαγείς, Θεέ μου! Οίον θέαμα και άκουσμα! Εγώ να εγκαταλείψω την Σμύρνην και την Μητρόπολίν μου; Ποτέ! [...] Θνήσκων, ίσως ενισχύσω και άλλους, ίνα μένωσι πιστοί εις το καθήκον και ποιμαίνωσι το ποίμνιον εκτελούντες όσα κηρύττουν. Ισως, ίσως το αίμα το οποίον θα χύση ο σφαγεύς και με το οποίον θα πορφυρωθώσιν αι χρυσαί σελίδες της συγχρόνου ιστορίας μας και της παγκοσμίου ιστορίας, ίσως συγκλονίση την ανθρωπίνην συνείδησιν, ίσως φωτίση τον νουν και θερμάνη την καρδίαν των ισχυρών της γης να κατανοήσωσιν ότι ο συντριβόμενος Ελληνισμός δεν είναι ανάξιος ζωής και ελευθερίας».

Η Μικρασιατική Αμυνα, οι επιστολές και ο μαρτυρικός θάνατος

Τον Φεβρουάριο του 1922, ο Χρυσόστομος διακρίνει πλέον ότι το μικρασιατικό εγχείρημα θα καταλήξει σε τραγωδία για τους χριστιανούς της περιοχής. Σε ένα προσχεδιάσμά του για τη Μικρασιατική Αμυνα -κίνηση που ιδρύθηκε τον Οκτώβριο του 1921 με πρωτοβουλία του, χωρίς τον έντονο βενιζελικό χαρακτήρα της κωνσταντινουπολίτικης Αμυνας- γράφει: «Τώρα όμως η φυγή μας θα λάβη μορφήν πανικού, ως εκ του γενικού διωγμού και της σφαγής, ήτις θα επακολουθήση την επάνοδον των Κεμαλικών στρατευμάτων, μεθ' ων θα συνενωθώσι και όλοι οι εντόπιοι Τούρκοι, οίτινες είνε πάνοπλοι, πνέοντες μίσος και εκδίκησιν». Πράγματι, το μέτωπο καταρρέει και ο ελληνικός στρατός τρέπεται σε άτακτη φυγή. Κύματα προσφύγων φτάνουν στη Σμύρνη και οι κάτοικοι ζητούν οδηγίες: «Ός βλέπετε, όλοι οι πανταχού Πανέλληνες έστρεψαν τα βλέμματά των προς ημάς, όλοι απευθύνονται προς ημάς, όλοι ζητούσιν οδηγίας περί του πρακτέου παρ' ημών, πιστεύοντες ότι κάτι εκπροσωπούμεν, ελπίζοντες εκ της Μικρασιατικής Αμύνης μεγάλα πράγματα».

Παράλληλα, τον Μάρτιο του 1922, απευθύνει επιστολές στους υπουργούς Εξωτερικών της Γαλλίας, της Μεγάλης Βρετανίας και της Ιταλίας καθώς και στον Πατριάρχη Μελέτιο, τον Πάπα Πίο ΙΑ΄, τον αρχιεπίσκοπο του Καντέρμπουρι και τον προκαθήμενο της Επισκοπιανής Εκκλησίας της Νέας Υόρκης, ζητώντας βοήθεια. Στις απεγνωσμένες προσπάθειές του να βρεθεί λύση, στηρίζει μεταξύ άλλων τη δημιουργία αυτόνομου «ιωνικού κράτους» με ελληνική κατοχή και συνεισφορά των αμυντικών αξιωματικών της Κωνσταντινούπολης.

Τον Αύγουστο, όταν η κατάσταση έχει φτάσει στο απροχώρητο, απευθύνει έκκληση προς τον βασιλιά Κωνσταντίνο και τον Βενιζέλο. Στην επιστολή του προς τον Κωνσταντίνο, γράφει: «Η κρίσιμος ώρα εσήμανεν, ο καιρός των μεγάλων αποφάσεων ήγγικεν. Πάσα παρερχομένη χρόνου στιγμή βυθίζει σύμπαντα τον Ελληνισμόν συμπαρασύρουσα εις την άβυσσον της καταστροφής, ως είνε φυσικόν, και το Ελληνικόν Κράτος και την υφ' Υμάς τεταγμένην Θεόθεν ευλογημένην Δυναστείαν». Του ζητά την απομάκρυνση των Στεργιάδη και Χατζανέστη, την ανάθεση της αρχιστρατηγίας και πάλι στον Παπούλα και την κήρυξη πανστρατιάς, στην οποία να συνεισφέρουν και οι αμυνίτες αξιωματικοί της Αθήνας και της Κωνσταντινούπολης. Στο τέλος τον προειδοποιεί: «Δεν πρέπει να λανθάνη την Υμετέραν Μεγαλειότητα ότι αν άπαξ εκκενώσωμεν τη Μ. Ασίαν, και μάλιστα υπό τοιούτους ατιμωτικούς όρους, μοιραίως θ' αναγκασθώμεν να εγκαταλείψωμεν και την Θράκην και να φέρωμεν τα σύνορά μας μέχρι Νέστου και Καβάλας και Κύριος οίδε αν και μέχρις εκεί θα δυνηθώμεν να σταθώμεν».

Στις 25 Αυγούστου (π.η.), ο Χρυσόστομος θα γράψει στον «φίλο και αδελφό» Ελευθέριο Βενιζέλο: «Επέστη η μεγάλη στιγμή της μεγάλης εκ μέρους Σας χειρονομίας. Ο Ελληνισμός της Μ. Ασίας, το Ελληνικόν Κράτος, αλλά και σύμπαν το Ελληνικόν Έθνος καταβαίνει πλέον εις τον Αδην, από του οποίου καμμία πλέον δύναμις δεν θα δυνηθή να το αναβιβάση και να το σώση». Προς το τέλος, του γράφει προφητικά: «Ζήτημα είνε εάν, όταν το παρόν γράμμα μου αναγινώσκηται υπό της Υμετέρας Εξοχότητος, αν ημείς υπάρχωμεν πλέον εν τη ζωή».

Πράγματι, δύο μέρες μετά, στις 28 Αυγούστου, η Σμύρνη έχει καταληφθεί από τους Τούρκους κι ο Νουρεντίν πασάς, ο στρατιωτικός διοικητής της πόλης, καλεί τον Χρυσόστομο και δύο δημογέροντες στο Διοικητήριο. Στη συνέχεια, ο Νουρεντίν τους παρέδωσε στον όχλο για να λιντσαριστούν με τον πιο άγριο τρόπο. Ο Χρυσόστομος βρήκε μαρτυρικό θάνατο στους δρόμους της Σμύρνης και τα λείψανά του δεν βρέθηκαν ποτέ.

kathimerini.gr